

*Усе, що в цій книзі розказано
про обряд ініціації, вірування предків і казку,
є історичними фактами*

Колись давно, навіть не пам'ятаю, коли це було, жили собі дід і баба. У злагоді жили, любили одне одного та поважали. Одна біда — не дала їм доля діточок. Уже й не сподівались, аж неочікувано привела баба у світ маленьких хлопчика та дівчинку — Івасика й Оленку.

Радості старих не було меж. Росли діти не щоднини, а щогодини. Та й такі вже гарні й розумні підросли — очей не відвести. Хіба в Івасика велика родима плямка на підборідді, але й вона не псувала краси — на диво, навіть личила. Одне слово, і брат, і сестричка — батькам на втіху.

Та недовго тривало щастя. Не минуло ще Івасику та Оленці тринадцяти, як померла бабця. Поховали її біля величного тисячолітнього дуба, що пустив коріння мало не під хату. Довго тужив дід, а потім узяв та й знову одружився. Бо як у хаті без жінки? Та й діточок хтось має пильнувати.

І все б, може, і нічого, але мачуха лихою виявилася. Не злюбила пасинка і падчерку. У всьому вони видавалися кращими: Оленка готує та пряде ліпше, ніж її донька. Івасик усю важку роботу виконує набагато швидше й краще, ніж її син. І сусіди чомусь їх більше люблять. А як же не любити, коли вони добрі й усім допомагають? Не те що її двійко ледацюг.

Заздрісно стало жінці, й надумала вона позбутися Івасика та Оленки. І дня не минало, аби не скаржилася на них чоловікові. Буцімто їдять забагато й нічого не роблять. Усе, що Івасик та Оленка приготують, або зіпсує, або видасть за працю власних дітей. А одного дня наказала відвести їх до лісу й там залишити. Мовляв, який із них зиск?

Не хотів дід цього, все відкладав, але ж коли жінка напосяде, хіба відкараскаєшся? Вмовив тільки Оленку залишити — свою

улюбленицю. Пообіцяв, що навчиться дівчинка краще працювати й у господарстві нарешті згодиться. Навіщо виганяти? Того ж вечора натягнув на себе кожуха, дав Івасикові сухарів та відвіз його до лісу. Буцімто для того, щоби допоміг йому дрова рубати. Завіз хлопчину далеко-далеко, наказав почекати на галявині, поки піде нагострити сокиру, а сам узяв та й поїхав додому.

Чекав Івасик батька, гукав, але так і не дочекався й не догукався. А поки чекав і гукав, споночіло в лісі — хоч ув око стрель. Злякався малий, та що робити? Треба шукати, де заночувати, бо ж звірі грізні спіймають і з'їдять. Пішов, куди очі дивляться.

Довго йшов чи недовго, уже від страху й втоми не тямив. Нарешті бачить: стоїть хатиночка старенька, на курячих лапках, до нього стіною, а до лісу входом. Ані вікон, ані дверей не видно. Довкола шкіра й кістки людські розкидані. На огорожі мертві голови нахромлені, кров'ю стікають.

— Хатинко, хатинко! Повернися до мене входом, а до лісу стіною! — наказав тремтячим голосом.

Щойно це вимовив, як усе в лісі задрижало, блискавка осяяла все довкола, грім ударив.

Очі мертвих голів на огорожі засвітилися і люто вп'ялись у нього.

Хатинка заворушилася.

Од страху затремтів Івасик усім тілом. Ледве втримався, щоби не кинутися навтьоки. А тим часом курячі лапки ожили, і хатинка повільно повернулася до нього. Двері та вікна з рипінням відчинилися.

Ніби запрошуючи увійти.

Погода псувалася дедалі більше. Хмари стрімко сунули небом, перетворюючи сонячний день на похмурий вечір; вітер, здавалося, вирішив знести все на своєму шляху. Птахи і комахи припинили, передчуваючи неминучу бурю. Цьогорічна осінь одразу взялася до справи, щойно за календарем заступила літо.

Кілька піщинок потрапило Ігореві в очі, і він одразу зачинив вікно. Те саме зробив і Вадим. За такої погоди Ігор почувався незатишно. Це відчуття переслідувало його з дитинства, проте він досі так і не зміг збагнути, звідки все почалося. Щось на кшталт цього відчував щоразу, коли під час наближення негоди перебував у безлюдному незнайомому місці. У такі миті його охоплювало лиховісне передчуття. Звісно, нічого страшного ніколи не траплялось, і пора б уже здолати страхи, але...

— Що за фігня?! — Вадим розгублено витріщився на панель приладів: майже повний бак. Машина зненацька зупинилася, не залишивши жодної надії зрушити з місця. Хлопець зробив нову спробу завести — марно.

— Що там таке, Вадь? — озвалась із заднього сидіння темноволоса дівчина.

— Та заглохла, що, не видно?! — Вадим даремно крутив ключ запалювання. — А щоб тобі! — він у відчаї вдарив по керму, відтак виліз з машини. Ігор, який сидів поряд, перебрався на його місце й теж спробував «вдихнути життя» в авто.

— Вдається? — поцікавилась у нього та сама дівчина, Тіна.

— Блін, ні. Точно заглохли!

Вадим роздратовано тупцював коло машини. Вітер куйовдив його надто відросле волосся — перед від'їздом він так і не встиг підстригтись. Якогось моменту хлопець упіймав на собі невдоволений погляд Тіни: вона не хотіла цієї поїздки, мріяла про Єгипет чи Туреччину. Саме Вадим переконав Ігоря вирушити в тихе, спокійне (головне — дешево) місце. Вадим перевів погляд на Олену: її обличчя здавалося збентеженим, проте не сердитим. Зрештою, вона завжди погоджувалася з ним у всьому.

У свої двадцять три Вадим мав вигляд набагато старшого. А все через те, що нажив уже чимало сивого волосся — прикрість, яка передавалась із покоління в покоління. Навіть його приятель Ігор, котрий був аж на три роки старший, видавався молодшим од нього. Пасажири — дві дівчини та двоє хлопців — мовчки вийшли з машини, приєднавшись до Вадима.

— Ну, що ж нам тепер робити? — Олена нервово кусала губи, загортаючись у куртку. Волосся її сплуталося під час снання, а зараз його нещадно куйовдив вітер, ледь не

збиваючи дівчину з ніг. — Ми ж у такій глушині. Скільки йти до заправки?

— Та невже ти не бачиш, що справа не в бензині? — Антон намагався вдавати досвідченого «шоферюгу».

— Антоне, ще раз спробуй завести! — гукнув Ігор, який саме вирішив роздивитися нутроші автівки.

Малий охоче виконав прохання. Насправді юнак зовсім не тямив в автомобілях, тому особливо допомогти не міг.

— Ну от, так завжди, — виснувала Тіна, — коли в них якісь проблеми, то нам, дівчатам, про це зовсім не обов'язково повідомляти!

— А ти хочеш, аби ми тобі що сказали? — Вадим приєднався до Ігоря. — Чи ти сама не бачиш, що машині каюк?

— Ну як їй може бути каюк? Це ж не татів старий «запорожець», — Олена жажнулася.

— Проте й не новенький «джип» із салону, якщо ти не помітила, — Ігор із подивом зауважив, що руки його тремтять. Таке інколи бувало з ним саме у негоду в незнайомому місці. Хоча чому незнайомому? Хіба ж він з батьками не їздив до родичів цією дорогою в дитинстві? Так, то було нечасто, але ж...

— Та ні, облиш, нічого не допомагає, — махнув рукою Вадим.

На кілька хвилин запанувала мовчанка: авто заглохло, пугтівець, на який звернули, аби зекономити час, виявився безлюдним. До міста далеко. Жодних попуток. Плани відпочити тиждень в Ігоря на дачі опинилися під загрозою.

Від далеких родичів Ігоревій сім'ї дістався будиночок на Черкащині. Вадим працював з ним на фірмі «Садочок» мерчендайзером. Узявши відпустку, хлопці вирішили гайнути в тихе спокійне місце — перепочити від повсякденної суєти. Дівчата взяли відпустку за власний рахунок. З ними напросився й молодший брат Олени — Антон. Останнім часом малий став примхливим й уразливим — наслідок струсу мозку, що його заробив два місяці тому, катаючись із хлопцями на електросамокатах. Проблема зі здоров'ям стала ключовою в ухваленні рішення. Сестра хотіла, аби той отримав нові враження й сподівалася, що настрої його поліпшиться. Тим паче рік у школі мав стати вирішальним — одинадцятий клас.

Ігор теж підтримав малого — мовляв, хлопець уже дорослий, нехай їде. Школу тиждень прогуляє? Не біда!

Село, де була розміщена дача, вважалося сучасним: майже три тисячі жителів, три невеличкі крамниці, мальовнича природа, ліс, річка, клуб. Ідеальне місце для відпочинку.

Халепа трапилася на Черкащині — до місця призначення не доїхали зовсім трішки. Тепер усі п'ятеро розгублено стовбичили біля машини й мізкували, що робити. Очікувати на попутку? Скільки? А що ж із машиною? Можна було б, звісно, відправити когось по допомогу. Але що робити решті? Чекати? А як довго?

— До наступного села має бути не так і далеко. Нічого не вдіємо, — констатував Ігор, погладжуючи бороду й вуса, які відпустив, спокусившись на сучасну моду, — треба залишати машину і йти кликати на допомогу. За годину, що ми тут стовбичимо, проїхало лише дві автівки, і жоден дебїл не спинився допомогти. Забута місцина! Хай їй!

— Ти при своєму розумі? Ми ж не знаємо, куди йти і скільки, — Тіна запротестувала.

— А що ж ти пропонуєш? Виходу нема. Вважаю, що Ігор правий, — Антону кортіло видаватися дорослим або хоча би схожим на приятеля.

— Ну, ми з Ігорем підемо, а ви утрюх залишайтеся тут, — скомандував Вадим та дістав із машини куртку й воду.

— Хлопці, я з вами, — Антон потягнувся за светром.

— Ні, ти залишишся з дівчатами. Будеш їх охороняти, — Вадим глянув на Тіну й Олену, які насуплено слухали розмову.

— Та що з ними станеться? — роздратовано відказав малий. — Я йду з вами.

— Ми теж із вами, — безапеляційно заявила Тіна й кинула лихий погляд на хлопців.

Вадима вона завжди ненавиділа за його любов до економії, Ігоря — за безхарактерність. Попри численні зусилля їй так і не вдалося переконати Ігоря поїхати на море за кордон. Батьки хлопця переписали будинок на сина пів року тому, і відтоді Вадим «уклав» Ігореві ідею, що там можна проводити відпустку щороку: риболовля, свіже повітря, безкоштовне проживання. Ігор запевняв її, що ця поїздка буде одноразовою і що наступного

року вони знову «махнуть» на море, проте Тіна підозрювала: то лише відмовки. Ігореві Вадимова ідея сподобалася.

Тіна ніколи не могла збагнути, чому Олена вирішила обрати Вадима. Так, вона розуміла, що подруга насамперед прагне заміж, але ж хіба не можна пошукати когось кращого? Тіна б сама залюбки проміняла Ігоря на іншого, тільки їй це поки що не вдавалося.

— Ну а як же машина?

— Вадиме, увімкни мізки! Он, бачиш ті зарості? — Тіна махнула рукою на довгий ряд дерев та кущів, що росли обіч дороги — там справді можна було сховати машину.

— А що? Невідомо, коли ми повернемося. Не залишати ж дівчат посеред дороги, — замислено протягнув Ігор. — Хто чіпатиме твого драндулета? Сховаємо його там, ніхто й не помітить. А потім заберемо. Тільки потрібно буде якось це місце позначити, щоби потім упізнати.

Ідея виявилася слушною. Автівку заштовхали за дере́ва, почепили кольорову ганчірку на кущі. Перевірили. Наче надійно. Машини не видно, а місце можна впізнати. Кожен прихопив із авто найнеобхідніше: гаджети, гроші, парасолі та документи.

— Цей довбаний київстарівський інтернет тут так і не працює, — Антон укотре спробував увімкнути навігатор на телефоні. — Я Каті обіцяв зателефонувати. Буде психувати.

— Переживе твоя Катя, — відрізала Тіна.

— Та то не «Київстар», — невдоволено повідомив Ігор. — Мій «Водафон» теж не під'єднується до інтернету. Це або негода наробила біди, або ми в глушині, — хлопець облишив спроби й засунув айфон до кишені джинсів.

— Радше друге, — відрізала Тіна. — Я ще пів години тому пробувала зайти в інстаграм, але нічого не вийшло.

— Ну що ж, нема сенсу повертатися, — зауважив Ігор, роздивляючись довкола. — Ми знаємо, що назад точно довго йти.

— Коли ми їхали, я бачила знак, який указував, що скоро має бути якесь село, — згадала Олена, — у нього ще така цікава назва... Тільки не запам'ятала, яка.

— Скоро — це коли? — дратівливо уточнив Ігор.

— Ну, якщо не помиляюся, кілометрів десять.

Ігор присвиснув.

— Скажіть спасибі, що не сто, — відрізала Олена.

Від темних хмар ураз стемніло, немов настав пізній вечір, хоча насправді годинник показував лише четверту дня. Ігоря пересмикнуло. Здавалось, якийсь найсильніший кошмар його дитинства збирався втілитись у життя. Але ж чого йому боятися? Чому взагалі на нього так впливає негода? Хлопець роздивився друзів: ні, жоден із них, окрім невдоволення, нічого не виказував.

«Заспокойся, Ігору, — мовив до себе подумки. — Нічого особливого. Знайдете когось, хто допоможе з машиною, й усе налагодиться».

Тим часом хмар насунуло більше. Якщо у найближчому селі зливи ще не було, то невдовзі вона мала б обов'язково там початися. Кожному стало ніяково від думки про те, що доведеться так довго йти безлюдною місциною до населеного пункту, про який узагалі нічого невідомо. Проте жоден не наважився поділитися цим з іншими, аби не підливати олії у вогонь.

Не маючи іншого вибору, молодь рушила.

* * *

Зморені й голодні, села дістались аж надвечір. І якщо в машині хлопці не могли втриматися від критики проїзної частини за її, так би мовити, «нетоварний вигляд», то тепер просто забракло слів: од частих злив місцеву глинобитну дорогу розмило так, що вони ледь пересувалися. Тут, якби навіть і захотів, не проїхав би не те що легковиком — трактором. При дорозі, на майже знищеному часом щиті, прочитали вицвілий напис: МАРЕНА.

— Якась незрозуміла назва... — Антон спершу скривився, та відразу повеселішав: — Мара! — перекрутив. — Це мара, народ! Нам зараз усе ввижається. Тут нема села! — розреготався, відтак зробив кілька фото, щоби пізніше викласти в інстаграм.

Але старшим було не до жартів: надто вже стомленими почувалися. Компанія понуро увійшла до населеного пункту.

«Знав би ти, що означає «Марена» і «Мара», — відзначив подумки Вадим, та вголос вирішив не коментувати.

Антон продовжував зацікавлено розглядати все довкола. Населений пункт, як і напис при в'їзді, мав занедбаний вигляд.

— Скидається на хутір, — замислено мовив Вадим. — Як на село, тут надто безлюдно. Жодної живої душі. Хоча, судячи з кількості покинутих хат, це колись таки мало бути селище. І навіть немаленьке.

— Мережі фактично нема, — Тіна витягнула телефон. — З однією поділкою, що до того ж постійно зникає, не зателефонуєш нікуди.

— Тут узагалі хтось живе? — Тіна скривилася, роззираючись. Двори біля покинутих хат заросли хащами бур'янів, що хилились од вітру.

Олена перелякано скрикнула.

— Що там?!

Олена навіть не зрозуміла, хто це запитав. Здавалося, вигукнули всі водночас.

— По-моєму, я щойно бачила лисицю! — вичавила із себе.

— Точно, он вона побігла! — тицьнув пальцем Антон, дістав мобільний і взявся знімати. Тільки от відео не вийшло: тварина надто швидко зникла в заростях. Антон вилаявся — стиха, щоб не почула сестра.

— Подумаєш, лисиця! Вона боїться нас більше, ніж ми її, — процідив Вадим, намагаючись не виказувати хвилювання.

— Ну вони ж хижі, — протягнула Тіна.

— Головне, аби не вовк, — зауважив на позір спокійно Ігор, однак підняв із землі гілляку. — Було би добре, щоб кожен мав таку, — показав на свою імпровізовану зброю. Хлопець упіймав на собі погляд Тіни, який так і промовляв: я ж тобі казала, що нічого путнього з цієї поїздки не вийде!

— Так, якщо раптом стрінемо Вовчика-Братика... — Антон знову захихотів — йому пригода була до вподоби.

— Не смішно, — відрізала Олена, хоча подумки раділа гарному настрою брата. Правду кажуть, що подорожі завжди тільки на краще.

— Звідки тут узагалі взялася лисиця? Ми ж не в лісі, — здивувався Вадим.

— Десь неподалік він, очевидно, є, — відказав Ігор.

Фатальне відчуття, що охопило його кілька годин тому, на решті відступило, і він полегшено зітхнув. Проте на зміну прийшло щось інше. Дежавю. Здавалося, він тут уже колись бував.

«Певно, ми з батьками постійно проїжджали цим селом, коли прямували до родичів», — швидко знайшов прийнятне пояснення.

За кущами позаду проскочила постать. Не поспішаючи, вона з цікавістю спостерігала за ними. Чорні, як ніч, очі не кліпали.

Друзі підбрали ще кілька палиць. Озброївшись, компанія рушила далі. Відчуття, що щось не так, посилювалося: надто тихо і порожньо, люди неначе зникли. Чи тут узагалі хтось живе? А раптом цей хутір давно всі покинули?

Ноги повсякчас застрягали у глині, подекуди провалювалися по кісточки. Усім хотілося їсти, пити, просто нарешті відпочити. Вони мали із собою лише воду і трохи печива, та й те вже скінчилося. Перспектива залишитися на ніч у покинутому селі не тішила.

Удалині сіріло старе кладовище. Ігор на мить зупинився й насупився: здавалося, на цьому цвинтарі він бував. Пригадав, як колись, зовсім малим, ходив тут поміж могил. Чомусь сам. Кликав старого чоловіка в дивному кожусі, якого вважав батьком. На той час тут не було стільки поховань. Більше дерев та кущів. Гм... Тоді це був ліс... А потім, коли вже зовсім звечоріло, він наштотхнувся на хатинку, у якій його... жорстоко катували?..

«О Боже! Що це, на хрін, за дурні спогади?! Хіба таке могло бути?» — на чолі виступив холодний піт; Ігор змокрів од страху.

У пам'яті зринули покинутий колодязь і перехрестя, що мали б бути розміщені неподалік. Роздивився. Ні, нема. Полегшено зітхнув.

Раптом усі почули кукурікання, відтак чоловічий голос.

— Ну дякувати Богу! — прозвучало майже хором.

Компанія повернула ліворуч — на звуки. Ігор закрокував попереду всіх. Серце й досі шалено калатало.

«Подалі від цього місця! — повторював собі. — Швидше до людей!»

Іти було й тут важко: стежку розмив дощ, під ногами хлюпала багнюка. Зовсім скоро побачили гусей, що паслися біля

хати, почули, як голосно загавкав пес у дворі, відчувши чужих. Хлопці першими зазирнули за хвіртку і зауважили коло курника літнього чоловіка, котрий час од часу перегукувався з жінкою, якої вони звідси не бачили. Старий здивовано звів на них погляд, немов гості тут — небачена чудасія.

Друзів спіткало розчарування. Селянин лише похитав головою: ні, він не знає, як можна забрати і полагодити автівку. Мешканців на хуторі щонайбільше тридцять, переважно старі баби й діди. Єдина людина, яка могла б їм допомогти, — такий собі Володя, котрий зараз у райцентрі. От він знається на машинах. І має свою автівку, якою можна їхніми дорогами дотягти поламану бодай до першої-ліпшої майстерні. Коли повернеться? Певно, в понеділок. Або ж у вівторок. Точно ніхто не скаже. Подзвонити? Мобільний зв'язок працює погано, особливо в негоду. Найближчими днями зателефонувати навряд чи зможуть — погода зовсім не сприяє. Автобус? Так, їздить раз на тиждень, щосереди. Але з огляду на те, як розмило дорогу, навряд чи буде наступного тижня. У цьому селі — як добру тисячу років тому: саме погода усім керує. Хороша — все спокійно, ні — хоч із хати не виходь.

— Можете перебути вихідні у баби Гані, у нас нема де, — порадила бабця, котра, очевидно, повернулася щойно з городу: несла у фартусі картоплю та буряки.

Руки чорні — точно копирсалася в землі. Взута, як і її чоловік, у високі калоші. Антон позаздрив такому взуттю. За нею, сяк-так пересуваючись болотом, прибіг коричневий худючий кіт, мабуть, сподіваючись на щось смачненьке. Та жінка не звертала на нього уваги, з цікавістю розглядаючи прийшлих.

— Це далеко звідси? — запитав Ігор, відчуваючи зніченість від її проникливого погляду.

— Та не, йти, мо¹, хвилин двадцять. Це в кінці села. Майже остання хата. Баба живе сама. За якусь копійку не відмовиться вас прийняти. Тільки не баріться, встигніть потрапити до неї, доки геть не звечоріло. Тут поночі може бути небезпечно.

— Що маєте на увазі? — нашорошилася Тіна.

---

¹ Може, можливо (діалектизм).

— Та часом цигани ходять чи молдавани які. То люди недобрі, — пояснив дід. — Хоча, з іншого боку, хто тепер цим селом буде вештатися? Так усе розмило. Захотів би — не дістався б нашого хутора. Сюди потрапляє небагато хто нормальний із того світу.

— Із того світу? — скривився Антон, відчуваючи несподівану різку втому, хотілося нарешті хоча б просто присісти. Зрештою — чому несподівану? Вони від самого ранку в дорозі.

— Ну так, сюди важко дістатися. А коли отаке от з дорогою, як тепер, то взагалі на тиждень, а мо' й більше, відрізає од світу. Навіть автобус до нас не заїжджає, — повторив дід.

— Зрозуміло, — протягнув стомлений Ігор, який вів «перемовини». — Дякую.

Компанія попленталась у напрямку, який указало подружжя.

— Але майте на увазі, — гукнула вже навздогін баба, — та тітка трохи тойго! Тож не звертайте уваги!

Проте молодь лише відмахнулася. Вони й поза тим почувалися геть змученими, а перспектива просидіти вихідні в якомусь забитому селі та ще й із звихнутою бабкою дратувала.

Усе навколо видавалося чужим і непривітним. Навіть селяни, очі яких постійно бігали, мали дивний вигляд.

Здійнявся вітер, здалеку долинув грім.

* * *

— Ти думаєш, у Ганюти з ними все буде гаразд? — дід неквапливо взяв із запиленого стола брудну ганчірку, витер руки.

— Та що там з ними буде? — знизала плечима його дружина, викинувши з фартуха на стіл городину.

— Ганька несповна розуму. І ніхто не знає, що ж із нею сталося. Погані чутки переповідають.

— Ой, не мороч мені голови, діду! З Ганькою усе в порядку. Просто баба вже давно сама. Ну, мо', тронулася трохи головою. Плете всяке... А може, пенсію собі більшу вибиває.

Та її слова не надто заспокоїли старого. Уже кілька днів передчував щось недобре. А відчувати нещастя — то в нього у крові. Бабця розповідала, що таким був і її тато, і що душа його знайшла притулок у своєму правнукові.

Дід стиха зітхнув.